

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет автоматизації виробництва та цифрових технологій
Кафедра цифрових технологій та проектно-аналітичних рішень

«Допущено до захисту»
Гарант ОПП

Ірина СМІРНОВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

за підсумками виконання
освітньо-професійної програми
«Бізнес-процеси та операційна ефективність»
за спеціальністю 051 Економіка

на тему «Удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення
орендних операцій підприємства»

Керівник роботи

Юлія ЧУПРИНА

Консультант від
бази практики

Марина ІВЛЄВА

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Здобувач

Євген ПЕТРУШИН

Підсумкова оцінка за атестацію			
--------------------------------	--	--	--

Голова ЕК

Лариса ШАУЛЬСЬКА

Запоріжжя 2024

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет	<u>автоматизації виробництва та цифрових технологій</u>
Кафедра	<u>цифрових технологій та проектно-аналітичних рішень</u>
Ступінь вищої освіти	<u>магістр</u>
Спеціальність	<u>051 Економіка</u>
ОПП	<u>Бізнес-процеси та операційна ефективність</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант ОПП

_____ Ірина СМІРНОВА

«24» листопада 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

Петрушинові Євгену Ігоровичу

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема роботи Удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства

керівник роботи Чуприна Юлія Вікторівна, канд. екон. наук,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету від 29.08. 2023 р. №137.1/29.08.2023

2. Термін подання роботи 12.01.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Навчально-методичні матеріали з профільних дисциплін та підготовки кваліфікаційної роботи, науково-дослідницькі роботи з питань сутності орендних операцій, особливостей їх обліку, а також з проблематики удосконалення бізнес-процесів підприємств, результати авторських досліджень проблематики облікового забезпечення орендних операцій, дані ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» м. Київ, результати власних досліджень тощо.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань) Анотація. Зміст. Вступ. 1. Теоретико-методологічні основи облікового забезпечення та управління орендними операціями підприємства. 2. Дослідження поточного стану бізнес-процесів облікового забезпечення орендних операцій підприємства ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп». 3. Напрямки удосконалення бізнес-процесів облікового забезпечення орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп». Висновки. Перелік використаних джерел. Додатки.

5. Перелік графічного (демонстраційного) матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Діаграми в програмному продукті RAMUS типу IDEF 0 з декомпозицією до Діаграми типу IDEF0 з декомпозицією другого рівня у програмному продукті RAMUS. Модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій у нотації BPMN. Таблиці опису етапів бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій. Таблиці з результатами SWOT-аналізу.

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх.

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта

7. Дата видачі завдання 24.11.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи
1	Аналіз літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	25.11.2023 – 25.12.2023
2	Розділ 1. Теоретико-методологічні основи облікового забезпечення та управління орендними операціями підприємства	25.12.2023 – 28.12.2023
3	Розділ 2. Дослідження поточного стану бізнес-процесів облікового забезпечення орендних операцій підприємства ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп»	28.12.2023 – 02.01.2024
4	Розділ 3. Напрямки удосконалення бізнес-процесів облікового забезпечення орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп»	03.01.2024 – 07.01.2024
5	Висновки, перелік посилань, вступ, зміст, реферат	07.01.2024 – 10.01.2024
6	Подання завершеної роботи. Перевірка на академічний плагіат	10.01.2024 – 12.01.2024
7	Остаточне оформлення роботи, презентаційного матеріалу, автореферату	12.01.2024 – 16.01.2024
8	Рецензування завершеної роботи. захист	16.01.2024 – 24.01.2024

Здобувач

Євген ПЕТРУШИН

Керівник роботи

Юлія ЧУПРИНА

АНОТАЦІЯ

Петрушин Євген Ігорович. Удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 051 Економіка. ОПП «Бізнес-процеси та операційна ефективність» – ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», Запоріжжя, 2024

Об'єкт дослідження — бізнес-процес облікового забезпечення орендних операцій підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних, законодавчих основ та науково-практичних засад реалізації бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства та його результативності з урахуванням можливого удосконалення.

У першому розділі проведено аналіз підходів щодо сутності орендних відносин та кращих практик організації облікового забезпечення орендних операцій. Систематизовано та описано принципи та сучасні практики побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства.

У другому розділі розглянуто поточний стан бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підставі аналізу діяльності ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп», ідентифіковано вузькі місця та визначено потенціал оптимізації поточного стану бізнес-процесу.

Сформовано систему критеріїв оцінювання ефективності облікового забезпечення орендних операцій.

У третьому розділі побудовано оптимальну модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп», у тому числі за результатами проведеного SWOT-аналізу у контексті Етапу 7 (аудит та вдосконалення) визначено можливості для покращення ефективності внутрішнього аудиту шляхом автоматизації, застосування аналітики та поглиблення співпраці з іншими бізнес-процесами.

Доведено, що використання сучасних інформаційних технологій та штучного інтелекту має стати підґрунтям для операційних покращень в межах реалізації бізнес-процесу забезпечення обліку орендних операцій.

Надано практичні рекомендації щодо реалізації запропонованих змін із зазначенням необхідних спеціалістів та співробітників підприємства, а також розподілом ролей та обов'язків між ними.

Ключові слова: ОRENDA, ОРЕНДАР, ОРЕНДОДАВЕЦЬ, ДОГОВІР, ОБЛІК, АУДИТ, МСФЗ, БІЗНЕС-ПРОЦЕС, МОДЕЛЬ, НОТАЦІЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОРЕНДНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Сутність орендних відносин	11
1.2 Основні принципи та кращі практики побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій.....	15
Висновки до розділу 1.....	26
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТОЧНОГО СТАНУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БІЗНЕС СЕК'ЮРІТІ ГРУП»	28
2.1 Коротка характеристика підприємства.....	28
2.2 Аналіз ризиків, що виникають у бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій	33
Висновки до розділу 2.....	35
3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «БІЗНЕС СЕК'ЮРІТІ ГРУП»	37
3.1 Визначення напрямів підвищення операційної ефективності бізнес- процесу обліку орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп»	37
3.2 Обґрунтування запропонованих заходів усунення проблем	52
3.3 Впровадження удосконалень бізнес-процесу та практичні рекомендації.....	55
3.4 Розрахунок вагомості показників оцінки результативності бізнес- процесу облікового забезпечення орендних операцій на етапі внутрішнього аудиту	63

3.5 Розробка програми внутрішнього аудиту обліку орендних операцій з урахуванням удосконалень	71
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТОК А.....	86
ДОДАТОК Б.....	110

ВСТУП

Актуальність теми роботи. На сьогоднішній день оренда активів є дієвим інструментом оптимізації діяльності бізнесу, забезпечуючи гнучкість, ефективне використання ресурсів та уникнення низки витрат та ризиків, пов'язаних з власністю. Увага до обліку орендних операцій зросла з запровадженням стандартизованої звітності: з введенням нового Міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ) 16 «Оренда» з 01.01.2019, орендарі зобов'язані визнавати більшість лізингових операцій на балансі як фінансові зобов'язання та активи [1]. За оцінками провідних світових аудиторських компаній (у тому числі «PricewaterhouseCoopers» [32]), це революційна зміна в управлінні контрактами компаній, її адаптація вимагає інвентаризації та аналізу всіх угод про лізинг та оренду.

Введення МСФЗ 16 суттєво впливає на корпоративну документацію, з якою взаємодіють сторони орендних угод: банки та кредитори, інвестори, аналітики та працівники підприємств, які відповідають за управління облік орендних операцій. Деякі компанії також змушені переглядати свій поточний підхід до бізнес-процесів, що пов'язані з операціями оренди отримання основних засобів, розглядаючи альтернативи, такі як кредити чи лізинг [2].

В Україні існують проблеми з правовим регулюванням і обліком операцій з оренди, особливо в умовах глобалізації та розвитку ринку оренди. Внутрішні процеси обліку орендних операцій мають бути максимально готові до інтеграції у єдину систему обліку за міжнародними стандартами для всіх учасників ринку.

Питання облікового забезпечення орендних операцій, оптимізації цього бізнес-процесу шляхом застосування аналізу та моделювання, запровадження інформаційних технологій тощо розглядалися у роботах

Л.М.Братчук, С.Ф.Голов, Н.В.Головченко, О.В.Коба, Л.А.Беляєва, Н.В.Ніколаєнко та ін. [3-24].

Постановка проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць та досягнень в теорії та практиці управління орендними операціями, актуальним залишається виявлення проблемних ситуацій в системі обліку орендних операцій відповідно до національних та міжнародних облікових стандартів, визначення засад формування та пошук можливостей удосконалення управління бізнес-процесами облікового забезпечення орендних операцій.

Мета дослідження: виявлення можливостей підвищення операційної ефективності в системі облікового забезпечення орендних операцій підприємства ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп».

Задачі дослідження:

- зробити огляд підходів щодо сутності орендних відносин та кращих практик організації облікового забезпечення орендних операцій;
- побудувати модель поточного стану бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підставі аналізу діяльності ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» для ідентифікації вузьких місць та визначення потенціалу оптимізації поточного стану бізнес-процесу;
- сформувати систему критеріїв оцінювання бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій;
- побудувати оптимальну модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп»;
- на підставі результатів аналізу сформулювати пропозиції щодо підвищення показників фінансової безпеки та зниження ризиків у бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій в умовах ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп».

Об'єкт дослідження — бізнес-процес облікового забезпечення орендних операцій підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних, законодавчих основ та науково-практичних засад реалізації бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства та його результативності з урахуванням можливого удосконалення.

Базою дослідження є ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп».

Дослідження проведено із використанням широкого спектру економічних та наукових методів пізнання:

- монографічний та абстрактно-логічний метод для осмислення теоретичних підходів до сутності бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві;

- методи групування та порівняльного аналізу для визначення стану та етапів цього бізнес-процесу;

- моделювання бізнес-процесу з метою візуального відтворення його етапів та зв'язків між ними для подальшого аналізу та вдосконалення процесу.

У ролі інформаційної бази дослідження були використані результати досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні та аналітичні матеріали, періодичні видання, монографії, дисертації, офіційні інтернет-видання, а також облікова політика та фінансова звітність ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп».

Результати та обґрунтування їх новизни / інноваційності.

Наукова новизна полягає у вдосконаленні системи облікового забезпечення орендних операцій з метою підвищення операційної ефективності підприємства.

Основні напрями, які відображають новизну дослідження, полягають у наступному:

дістало подальшого розвитку:

теоретико-методичний підхід щодо розбудови принципів та сучасних практик побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства, націлених на зменшення ризиків

можливих супутніх витрат, пов'язаних із помилками та значною суб'єктивною складовою при проведенні аудиту;

підхід до підвищення ефективності внутрішнього аудиту шляхом автоматизації, застосування аналітики та поглиблення співпраці з іншими бізнес-процесами;

процедура застосування алгоритмів штучного інтелекту для комплексного аналізу даних та обґрунтуванні рекомендацій за процедурами внутрішнього аудиту обліку орендних операцій.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження поточного стану системи облікового забезпечення орендних операцій підприємства, а також авторські пропозиції щодо оптимізації зазначеного бізнес-процесу можуть використовуватися на підприємствах, які практикують оренду та намагаються покращити ефективність діяльності.

Особистий внесок здобувача. Виконана кваліфікаційна робота є самостійною роботою, результати якої отримані автором в процесі дослідження облікового забезпечення орендних операцій підприємства ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, основної частини у трьох розділах, висновків, переліку використаної літератури та включає в себе 117 сторінок, 7 таблиць, 21 рисунок, 41 літературне джерело, 2 додатки.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОРЕНДНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність орендних відносин

На сучасному етапі розвитку економіки, термін «оренда» охоплює різноманітні та спеціалізовані види діяльності, такі як найм, лізинг, прокат та концесія. Кожен з цих видів має свої власні умови та особливості, тому регулювання орендних відносин та управління пов'язаними з орендою процесами повинно враховувати її економічну сутність.

Однією з ключових умов для ефективного управління орендою є чітке визначення самого поняття. Оренда представляє собою угоду, в рамках якої власник майна передає його у володіння та користування орендареві протягом певного терміну за плату, узгоджену між сторонами. Орендодавцем може бути також особа, уповноважена законом або власник майна [4].

Оренда може охоплювати різноманітні види майна, включаючи земельні ділянки, підприємства, будівлі, транспортні засоби та інше. Це надає громадянам і компаніям можливість використовувати майно тимчасово, отримуючи при цьому економічні вигоди.

Оренда також може включати передачу орендарем об'єкта в оренду третій особі, що формалізується угодою про суборенду. Це розширює можливості використання орендованого майна.

Основні документи, які регулюють орендні відносини в Україні: Господарський кодекс та Цивільний кодекс. Законодавство також передбачає низку нормативно-правових актів для окремих видів

оренди, таких як державне та комунальне майно чи фінансовий лізинг [5, 6, 7].

Нормативно-правове регулювання обліку орендних операцій в Україні визначається через ряд національних нормативних актів та міжнародних стандартів. Серед вчених, які займалися вивченням питань бухгалтерського обліку орендних операцій, існують різні погляди на тлумачення терміну «оренда» та її чіткої характеристики [34].

У таблиці 1.1 наведені варіанти визначення терміну «оренда» у нормативно-правових документах та наукових роботах від провідних спеціалістів, які займалися дослідженнями орендних операцій [34].

Таблиця 1.1 — Різноманітність визначень «оренди» у нормативно-правових актах України та наукових дослідженнях українських вчених

Джерело	Визначення поняття «оренда»
Податковий кодекс України	Господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк [4]
Господарський кодекс України	За договором оренди одна сторона (орендодавець) передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування майно для здійснення господарської діяльності [5]
Цивільний кодекс України	За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк [7]

Джерело	Визначення поняття «оренда»
НП(С)БО 14 «Оренда»	Угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку [34]
МСБО 17 «Оренда»	Угода, згідно з якою орендодавець передає орендареві в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу [15]
МСФЗ 16 «Оренда»	Договір або частина договору, який передає право на використання активу (базового активу) протягом періоду часу в обмін на компенсацію [1]
Братчук Л.М.	Оренда – це регульований договором спосіб реалізації відносин власності між орендодавцем і орендарем, що проявляються як функція формування матеріальних факторів виробництва та як господарська операція з приводу розподілу прав володіння, користування і розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату [35]
Любар О.О., Іщенко Я.Ц.	Оренда – це фінансово-комерційна операція з надання однією стороною – власником майна (орендодавцем) іншій стороні (орендарю) у тимчасове володіння і користування або у виключне користування на встановлений строк майна за певну винагороду на основі орендної угоди [36]

Термін оренди (перебування майна в оренді) має важливе значення, оскільки від нього залежить бухгалтерське відображення та фінансова звітність, враховуючи нові стандарти бухгалтерського обліку. Короткострокові та довгострокові оренди мають свої переваги та недоліки, і вибір залежить від конкретних умов угоди.

Загалом, оренда визначається як важливий інструмент економічних відносин, який дозволяє ефективно використовувати майно та забезпечує гнучкість в управлінні активами [8].

Враховуючи сучасний стан економіки та особливості функціонування вітчизняних підприємств, оренда виступає одним із важливих інструментів фінансування діяльності як комерційних підприємств, так і державних установ. Вона служить безпечним та легко прогнозованим джерелом залучення додаткових коштів, які в подальшому, можуть спрямовуватися на оновлення матеріально-технічної бази [9].

Оренда, як складна соціально-економічна форма, виконує важливі функції у формуванні багаторівневої економіки та стимулює господарську активність. Нижче розглянемо кілька ключових функцій: фінансову, виробничу, збутову та функцію застосування податкових пільг [10,11,12].

Фінансова функція передбачає вигідний спосіб інвестування вільних фінансових ресурсів у основні засоби. Для продавця це можливість одержати повну вартість обладнання негайно через посередника.

Виробнича функція оренди є одним з передових методів матеріально-технічного відтворення виробництва, який забезпечує доступ до передової техніки в умовах швидкого морального старіння. Гнучкість та оперативність оренди надає орендареві можливість задовольняти виробничі потреби у техніці та обладнанні для сезонних робіт, таких як сільське господарство, будівництво та торгівля.

Збутова функція є особливою формою реалізації виробленої продукції. Вона допомагає збільшувати коло споживачів та відкривати нові ринки.

Функція застосування амортизаційних та податкових пільг має свої особливості:

- взяття в оренду майна відображається на балансі користувача або орендодавця згідно з узгодженням між ними.
- орендна плата включається до собівартості виробленої продукції, зменшуючи прибуток, що підлягає оподаткуванню.
- р'являється можливість застосовувати прискорену амортизацію, яка розраховується відповідно до терміну дії контракту.

Оренда сприяє залученню нових об'єктів у свою сферу, сприяє розвитку та розширенню ринку засобів виробництва, а також скорочує цикл освоєння нових технологій.

1.2 Основні принципи та кращі практики побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій

Управління фінансами підприємства включає важливий компонент - облікове забезпечення орендних операцій. Для ефективного функціонування цього бізнес-процесу важливо використовувати найкращі практики та найсучасніші принципи в його організації.

Визначення Орендного зобов'язання. Операції з оренди можуть бути різноманітними щодо об'єктів (наприклад, машини, офісні приміщення, промислові приміщення, земельні ділянки). Важливо чітко визначити зобов'язання та період оренди [1].

Дотримання стандартів бухгалтерського обліку. Врахування нових стандартів бухгалтерського обліку (наприклад, МСФЗ 16) є важливим для правильного відображення орендних операцій у фінансовій звітності [1].

Аналіз прибутковості та доцільності. Проведення детального аналізу вигідності орендних операцій у порівнянні з альтернативними методами фінансування чи покупки.

Оцінка ризиків. Врахування можливих ризиків, таких як зміни в ринкових умовах, технічних стандартах чи зносі обладнання.

Управління договорами. Систематичне ведення та оновлення інформації про орендні договори, включаючи дати завершення, умови та обсяги.

Планування зобов'язань. Створення бюджетів та планів для забезпечення можливості вчасного виконання орендних зобов'язань.

Використання сучасних ІТ-систем та програмних продуктів. Використання інформаційних технологій для автоматизації обліку, моніторингу та аналізу орендних операцій.

Дотримання правових вимог. Відстежування змін у законодавстві та врахування їх впливу на умови орендних договорів.

Ефективне співробітництво із контрагентами. Встановлення ефективної комунікації та співпраці з постачальниками орендних послуг.

Оцінка потреб підприємства. Постійна оцінка потреб підприємства у засобах та можливостей для оптимізації орендних операцій. Ефективне управління орендними операціями включає в себе комплексний підхід, починаючи від вибору оптимальних умов до систематичного контролю та адаптації до змін в бізнес-середовищі [9].

На сьогоднішній день оренда активів є ефективним інструментом оптимізації діяльності бізнесу, забезпечуючи гнучкість, ефективне використання ресурсів та уникнення деяких витрат та ризиків, пов'язаних з власністю (рисунок 1.1).

Рисунок 1.1 — Роль та місце оренди активів, як інструменту оптимізації діяльності бізнесу

Важливою основою орендних операцій є договір оренди. Цей договір укладається між орендодавцем і орендарем, які є суб'єктами орендних відносин. У ньому чітко визначаються об'єкти оренди. Згідно з юридичною природою контракту, орендований об'єкт – це сукупність прав власності, частина яких переходить від орендодавця до орендаря.

Орендні угоди, як варіант господарських угод, фіксуються письмовим юридичним документом, а саме договором, в якому орендар отримує право на використання активу на певний період і зобов'язується регулярно сплачувати орендні платежі орендодавцю. Згідно з договором оренди, передається в користування конкретно визначене майно, таке як земельні ділянки, будівлі, обладнання тощо, яке не втрачає своїх властивостей протягом користування (неспоживана річ).

Орендодавець залишає право власності, а вироблені орендарем продукція та доходи залишаються його власністю. Після завершення терміну оренди майно може перейти у власність орендаря за умови, якщо це передбачено умовами договору. Проте, закон може обмежити право викупу для окремих видів орендованого майна. Договір оренди деталізує вартість майна, термін оренди, розмір та порядок сплати орендної плати. Власник майна має право здавати його в оренду, а орендодавцями можуть бути особи, уповноважені законом або самим власником майна.

Орендарями можуть виступати фізичні та юридичні особи (резиденти та нерезиденти). Необхідно також звертати увагу на термін оренди, оскільки від нього залежить визнання в бухгалтерському обліку та відображення в фінансовій звітності, відповідно до МСФЗ 16 «Оренда». Тривалість оренди важлива з точки зору обліку доходів та можливості змінити умови договору [1].

Суборенда - це операція, в рамках якої базовий актив повторно передається в оренду орендарем («проміжним орендодавцем») третій стороні, при цьому оригінальна оренда («головна оренда») між головним орендодавцем та орендарем залишається чинною [1].
Приклад договору оренди представлений у додатку Б.

З економічної точки зору роль оренди полягає в тому, що, укладаючи орендний договір, орендодавець отримує дохід від такої угоди, а орендар здійснює оплату орендної плати і використовує майно [13].

Важливо з'ясувати, чим є оренда з юридичного та економічного погляду, для того, щоб ефективно проводити облік цих операцій. Аналіз існуючих підходів дослідників підтверджує, що орендні операції, що розглядаються з позиції власника об'єкта оренди, є формою економічних відносин, представляючи собою процес тимчасового передавання права користування й розпоряджання майном, таким як

земля, майнові комплекси, основні засоби, нематеріальні активи та інші майнові активи, на умовах еквівалентної вартості та орендної плати.

На рисунку 1.2 зображено структуру орендних операцій у контексті системи економічних та юридичних відносин.

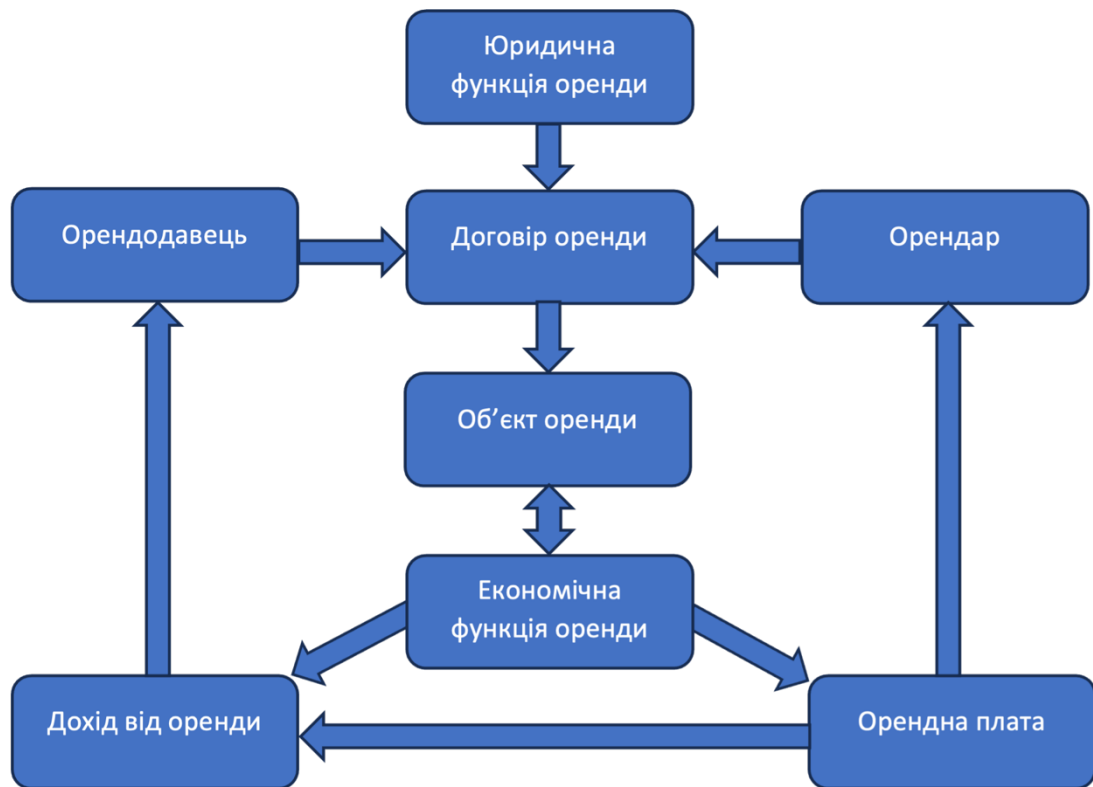

Рисунок 1.2 — Структура орендних операцій в контексті системи економічних та юридичних відносин.

Джерело: розроблено автором на основі [12, 14].

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 17 (МСБО 17) виділяють фінансову та операційну оренду. Оренда вважається фінансовою, коли в основному передаються всі ризики та винагороди, пов'язані з володінням. Операційна оренда визначається тим, що, в основному, не включає в себе передачу всіх ризиків та винагород пов'язаних з володінням. Тобто операційною орендою може

бути будь-яка оренда, окрім фінансової [15]. Концептуальне представлення такої класифікації орендних відносин представлено на рисунку 1.3. Джерело: розроблено автором на основі [12, 14]

Рисунок 1.3. — Класифікація видів оренди за МСБО 17

На практиці орендні операції можуть бути класифіковані відповідно до різних точок зору. Ця класифікація може бути закріплена у законодавстві або використовуватися лише у спеціалізованій літературі та на практиці. Для того, щоб систематизувати цю різноманітність, доцільно визначити критерії класифікації для орендних операцій.

У таблиці 1.2 наведено ознаки, які можуть бути використані для класифікації орендних операцій під час проведення їхнього дослідження та аналізу.

Таблиця 1.2 — Класифікація та ознаки оренди відповідно до законодавства та довідкової економічної літератури [15]

№ з/п	Ознака	Характеристика
1.	За видом:	<ul style="list-style-type: none"> – фінансова оренда: ця категорія оренди передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Вона характеризується тим, що після закінчення орендного терміну орендар має можливість придбати актив за зазначеною угодою вартістю; – операційна оренда: це оренда, яка не має таких фінансових зобов'язань для орендаря, як фінансова оренда. У цьому випадку орендар просто користується активом, не маючи наміру його придбати.
2.	За типом майна, що орендується:	<ul style="list-style-type: none"> – рухомого майна: рухомі активи, такі як транспортні засоби, обладнання; – нерухомого майна: нерухомість (приміщення, будівлі, земельні ділянки); – цілісних майнових комплексів: активи спільно використовуються для здійснення певної діяльності; – майна, що було у використанні: ця категорія може включати в себе активи, які вже були в експлуатації та використовувалися раніше.

№ з/п	Ознака	Характеристика
3.	За строком оренди:	<ul style="list-style-type: none"> – короткострокова оренда: строк оренди складає до 1 року; – середньострокова оренда: строк оренди триває від 1 до 3 років; – довгострокова оренда: строк оренди перевищує 3 роки.
4.	За умовами амортизації:	<ul style="list-style-type: none"> – з повною амортизацією: орендар виплачує повну вартість об'єкта оренди; – з неповною амортизацією: орендар виплачує лише частину вартості орендованого майна, а не його повну вартість.
5.	За географічним розташуванням ринку:	<ul style="list-style-type: none"> – внутрішня оренда: всі учасники орендної операції є резидентами однієї країни; – міжнародна оренда: хоча б один із учасників не є резидентом країни, відповідно до законодавства якої відбувається процес оренди.
6.	За характером та кількістю учасників:	<ul style="list-style-type: none"> – класична оренда: зазвичай включає орендодавця та орендаря; – двостороння орендна операція: орендодавець передає актив орендарю; – зворотна оренда: передбачає продаж основних засобів, а потім їхню оренду; – суборенда: передбачає передачу орендарем орендованого об'єкта третій стороні в оренду.

№ з/п	Ознака	Характеристика
7.	За намірами учасників:	<ul style="list-style-type: none"> – термінова: орендар має намір орендувати актив на певний термін; – одноразова: орендар має намір орендувати актив лише на один строк; — відновлювальна: орендар має намір продовжувати оренду після закінчення попереднього терміну;
8.	За фінансовою складовою:	<ul style="list-style-type: none"> – із фіксованими платежами, де сума орендної плати залишається сталою протягом усього строку оренди; – зі змінними платежами, де орендна плата може змінюватися в залежності від певних умов, таких як обсяг використання об'єкту оренди, індекс інфляції тощо; – комбінована, де поєднуються як фіксовані, так і змінні платежі для різних аспектів угоди.
9.	За способом забезпечення виконання умов орендної угоди:	<ul style="list-style-type: none"> – зі страховим покриттям, де орендар або орендодавець забезпечує страхування об'єкту оренди для захисту від ризиків; – із гарантійними зобов'язаннями, де орендодавець гарантує якість об'єкту оренди; – із заставою, де орендар надає гарантію виконання умов угоди відшкодуванням певної суми в разі порушення умов оренди.

Джерело: розроблено автором на базі [36] та аналізу інших літературних джерел.

Особливою формою фінансової оренди є лізинг. Лізинг представляє собою довготермінову оренду майна без передачі їх у власність, але із можливістю викупу після сплати повної вартості протягом певного періоду. Фінансовий лізинг є формою товарного кредиту, яка поєднує риси кредиту, розстрочки і оренди одночасно. Цей вид лізингу стає популярним завдяки можливості отримати високотехнологічне обладнання з мінімальними витратами капіталу.

Лізингова компанія, яка виступає лізингодавцем, купує майно (автомобілі, техніку, обладнання тощо) і передає його у користування на строк понад 1 рік. Лізингоотримувач укладає договір про оренду техніки на визначений термін за встановлену плату. Протягом періоду користування технікою, лізингоотримувач зобов'язаний регулярно сплачувати орендну плату, яка залежить від допустимого пробігу та амортизації. По закінченні контрактного терміну, лізингоотримувач може викупити майно за його залишковою вартістю або повернути його, а потім укласти новий лізинг на більш сучасне обладнання [16, 17].

Однією з особливостей обліку орендних операцій є те, що всі економічні транзакції фіксуються на основі первинних документів. Вплив орендних операцій на активи та фінансові показники підприємства є прямим, а також вони мають опосередкований вплив на обсяги податкових платежів у бюджет і позабюджетні фонди. З цього випливає потреба у отриманні достовірної інформації щодо обсягу та структури орендних операцій, що передбачає розв'язання низки облікових завдань:

- встановлення достовірної інформації про власне та орендоване майно;
- перевірка правильності документального оформлення операцій, пов'язаних з орендою;
- своєчасне та повне відображення орендних зобов'язань;

- своєчасне здійснення розрахункових операцій за орендними зобов'язаннями;
- правильний розрахунок, відшкодування та оподаткування орендної плати;
- коректне відшкодування витрат, пов'язаних із використанням орендованого майна;
- виявлення фінансових результатів від орендних операцій;
- чітке встановлення собівартості ремонту орендованого майна;
- отримання достовірної інформації про капітальні вкладення у орендоване майно;
- забезпечення контролю за збереженням та дотриманням правового режиму використання орендованого майна;
- повне та достовірне розкриття інформації про орендоване майно у бухгалтерській звітності [15, 18, 19, 29, 21].

Мета аудиту полягає у висловленні думки щодо достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства та відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку вимогам законодавства України. Проведення контролю орендних операцій аудитором відбувається у випадках, коли обсяг (розмір) орендних платежів є суттєвим або перевірка передбачена умовами договору. Основними завданнями контролю орендних операцій є:

- правильне визначення орендних операцій необоротних активів та віднесення їх до категорій оперативної чи фінансової оренди;
- дотримання умов договору оренди та законності внесених змін до його умов;
- коректне формування складу орендних платежів і їх розрахунок;
- точне відображення орендних операцій у бухгалтерському та податковому обліку як для орендодавця, так і для орендаря;

- перевірка фактів передачі активів в оренду без їх відображення в обліку;
- вчасне проведення розрахункових операцій за орендовані активи [19, 20, 22].

Висновки до розділу 1

Проведено аналіз ключових аспектів обліку орендних операцій відповідно до національних та міжнародних облікових стандартів.

Обґрунтовано, що оренда виступає у якості дієвого інструменту економічних відносин, який дозволяє ефективно використовувати майно та забезпечує гнучкість в управлінні активами.

Систематизовано та описано принципи та сучасні практики побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства. Доведено, що для ефективного проведення орендних операцій важливими та необхідними є наступні дії та процеси: визначення орендного зобов'язання; дотримання стандартів бухгалтерського обліку; аналіз прибутковості та доцільності; оцінка ризиків; управління договорами; планування зобов'язань; використання сучасних ІТ-систем та програмних продуктів; дотримання правових вимог; ефективне співробітництво із контрагентами; оцінка потреб підприємства.

Зважаючи на особливості обліку орендних операцій, у тому числі на необхідність фіксування транзакцій на відомостях з первинних документів, обґрунтовано значимість аудиту як одного з ключових етапів бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій.

Визначено критичні випадки для обов'язкового аудиту орендних операцій залежно від розміру орендних платежів та умов договору.

Доведено, що для цих випадків внутрішній аудит є запорукою зниження економічних ризиків підприємства, яке активно використовує орендні операції у своїй економічній діяльності.

Серед основних завдань аудиту орендних операцій виділено: правильне визначення орендних операцій необоротних активів та віднесення їх до категорій оперативної чи фінансової оренди; дотримання умов договору оренди та законності внесених змін до його умов; коректне формування складу орендних платежів і їх розрахунок; точне відображення орендних операцій у бухгалтерському та податковому обліку як для орендодавця, так і для орендаря; перевірка фактів передачі активів в оренду без їх відображення в обліку; вчасне проведення розрахункових операцій за орендовані активи.

Огляд сутності орендних відносин та принципів побудови бізнес-процесу обліку орендних операцій підтвердив, що визначення орендної діяльності та її обліку є ключовим елементом для ефективного управління активами підприємства.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТОЧНОГО СТАНУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БІЗНЕС СЕК'ЮРІТІ ГРУП»

2.1 Коротка характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Бізнес Сек'юріті Груп» (далі ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп»), засноване 18 травня 2016 року, є юридичною особою з відокремленим майном, самостійним балансом та рахунками у банку. Компанія взаємодіє у цивільному обігу від власного імені, діє відповідно до законодавства України, Статуту та внутрішніх положень.

Основна сфера діяльності «Бізнес Сек'юріті Груп» - це надання консультаційних послуг у сфері забезпечення безпеки. Компанія також пропонує послуги з бухгалтерського обліку та оподаткування, юридичні консультації для приватних осіб та компаній будь-якого розміру (малий, середній та великий бізнес).

Основні принципи компанії включають чесність, відкритість, прозорість та професіоналізм. «Бізнес Сек'юріті Груп» високо цінує власну репутацію, дотримується податкової дисципліни та своєчасно сплачує податки. Компанія також виявляє відповідальність перед своїми співробітниками, де висока середньомісячна зарплата є показником цієї відповідальності [27].

Види діяльності ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» відповідно КВЕД:

70.22 Консультування з питань комерційної діяльності й керування

69.10 Діяльність у сфері права

69.20 Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту;
консультування з питань оподаткування

70.21 Діяльність у сфері зв'язків із громадськістю 74.90 Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у. [37].

Основні напрями послуг, що надаються компанією: кадрова безпека, корпоративні розслідування, економічна безпека. Більш детально портфель послуг, що надається ТОВ «Бізнес Сек'юриті Груп», наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 — Основні послуги ТОВ «Бізнес Сек'юриті Груп», що надаються за напрямками діяльності

Портфель послуг Бізнес Сек'юриті Груп		
Кадрова безпека:	Корпоративні розслідування	Економічна безпека:
- вивчення кандидатів на психофізіологічну надійність та особистісні якості під час працевлаштування, перевірка працюючих співробітників при переведенні на іншу роботу або призначення на іншу посаду;	Forensic: розслідування бізнес-кейсів; ідентифікація ознак шахрайства; управління ризиками фінансового шахрайства; корпоративна розвідка. Аудит: діагностика системи внутрішнього контролю; тестування бізнес-процесів; виявлення ризик-напрямків та вразливих місць.	Контроль ризиків безпеки угод - комплексний супровід та аналіз ризиків безпеки угод на всіх етапах циклу: від формування потреби до виконання контрагентом договірних зобов'язань. Основна мета — виявлення та мінімізація ризиків нецільового використання коштів Замовника.

Кадрова безпека:	Корпоративні розслідування	Економічна безпека:
<p>- проведення комплексу заходів із вивчення персоналу, морально-психологічного клімату, лояльності: анкетування, співбесіди, тестування;</p> <p>- вивчення етичних цінностей та морально-етичних суджень з оцінкою ризиків деструктивної поведінки з використанням сертифікованої авторської методики MIDOT (Ізраїль);</p> <p>- скринінгові дослідження за участю професійного поліграфолога;</p> <p>- аналіз, прогнозування процесів, пов'язаних із кадровою безпекою персоналу.</p>	<p>Anti-Fraud: побудова системи аналізу та управління ризиками безпеки компанії; розробка Регламентів та Кодексу етики компанії; впровадження комплексу WBS (лінії довіри); розслідування інцидентів, розробка рекомендацій щодо мінімізації наслідків; аналіз причин та умов fraud, розробка превентивних механізмів.</p>	<p>Контроль ризиків безпеки угод - комплексний супровід та аналіз ризиків безпеки угод на всіх етапах циклу: від формування потреби до виконання контрагентом договірних зобов'язань. Основна мета — виявлення та мінімізація ризиків нецільового використання коштів Замовника.</p> <p>Корпоративний та конкурентний аналіз - вивчення та аналіз даних про внутрішнє та зовнішнє середовище бізнесу Замовника з метою виявлення інформації, яка може мати негативні економічні, виробничі, репутаційні наслідки для бізнесу, з оперативним доведенням її до вищого менеджменту Компанії та прийняття своєчасних оптимальних рішень щодо управління виявленими ризиками.</p>

Кадрова безпека:	Корпоративні розслідування	Економічна безпека:
		Контроль ризиків безпеки контрагентів та комплаєнс – перевірка прозорості діяльності контрагентів, наявності фінансових, репутаційних, кримінально-процесуальних, регуляторних, санкційних або інших негативних ризиків.

Джерело: розроблено автором на підставі [27]

Понад сто національних та міжнародних компаній, що є лідерами на ринках України, Європи та Азії, є партнерами ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп», що вимагає від організації максимально високої якості послуг з дотриманням взятих на себе зобов'язань з забезпечення прозорості та мінімізації ризиків операцій за визначеними напрямками діяльності

Задля забезпечення якісного надання послуг співробітники ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» систематизують масиви великих даних у власній інформаційно-аналітичній системі. Вихідні інформаційно-аналітичні матеріали включають дані з оцінювання ризиків благонадійності контрагентів, комплаєнсу, безпеки угод, кадрової безпеки, а також результати конкурентного аналізу, корпоративних розслідувань та аудиторських перевірок.

[27].

Організаційну структуру ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» схематично наведено на рисунку 2.1

- ціноутворенням, аналізом ринку та іншими маркетинговими дослідженнями.

Виробничі бізнес-процеси – бізнес-процеси консалтингових компаній, які включають: безпосередню розробку консалтингової послуги, процеси з надання наявних послуг, формування трудових ресурсів та інше.

До інших бізнес-процесів можна віднести процеси управління, фінансові та юридичні процеси (у тому числі орендні операції), необхідні функціонування компанії, розвиток необхідних ІТ - потужностей.

Організація бухгалтерського обліку в ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» здійснюється відповідно до вимог Закону №996-XIV [38], МСФЗ [1], МСБО [15]. Фінансова звітність ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» наведена у Додатку А [27].

Головний бухгалтер Товариства забезпечує ведення бухгалтерського обліку, дотримуючись єдиних методологічних засад, встановлених Законом №996-XIV, МСФЗ та МСБО, з урахуванням особливостей діяльності підприємства і технології оброблення облікових даних.

2.2 Аналіз ризиків, що виникають у бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій

Підставою для відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, в тому числі орендних операцій, є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи. Кінцева дата надання первинних документів в бухгалтерську службу та відповідальні особи визначені в Графіку документообігу [4].

Відповідно до орендних договорів, ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» бере в оренду майно, будівлі та споруди виробничих та сервісних бізнес-об'єктів, яким надають послуги, зазначені вище.

У містах локації ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» менеджерами структурних підрозділів Об'єктів проводиться збір даних та формування актів наданих послуг з оренди. Нарахування та сплата орендної плати визначається умовами договору оренди (Додаток Б) і, як правило, здійснюється на щомісячній основі. Товариство відображає послуги з оренди тільки за наявності оригіналу акту наданих послуг, який підписаний посадовими особам орендодавця та орендаря. Якщо Товариство виступає орендарем та орендодавець своєчасно не надає первинний документ, у Товариства існує відділ по взаємодії з бізнесом, який звертається до орендодавця з вимогою надати акт наданих послуг.

При забезпеченні обліку орендних операцій на підприємстві мають місце певні фактори, які підвищують ризики, а саме відсутність:

- спеціалізованої системи обліку орендних операцій, яка дозволяє централізовано вести записи про всі орендні угоди, оплату та інші важливі деталі;
- стандартизації/регламентації процесів: відсутність універсальних шаблонів для оформлення орендних угод, контролю ведення обліку платежів, контролю за умовами договорів тощо;
- централізованої системи зберігання та управління даними щодо орендних операцій;
- автоматизації процесу: автоматичної генерації рахунків на оплату, нагадування про наближення термінів платежів або автоматичне оновлення інформації про орендні угоди;
- автоматичної системи моніторингу строків дії орендних договорів та попередження про їх завершення.

На ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» існує інформаційна система безпеки бізнесу (Business Security Information System, BSIS), до якої

додається основна інформація щодо бізнес-діяльності підприємств, яким надає послуги ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп». Спрощену структурну схему BSIS наведено на рисунку 2.3.

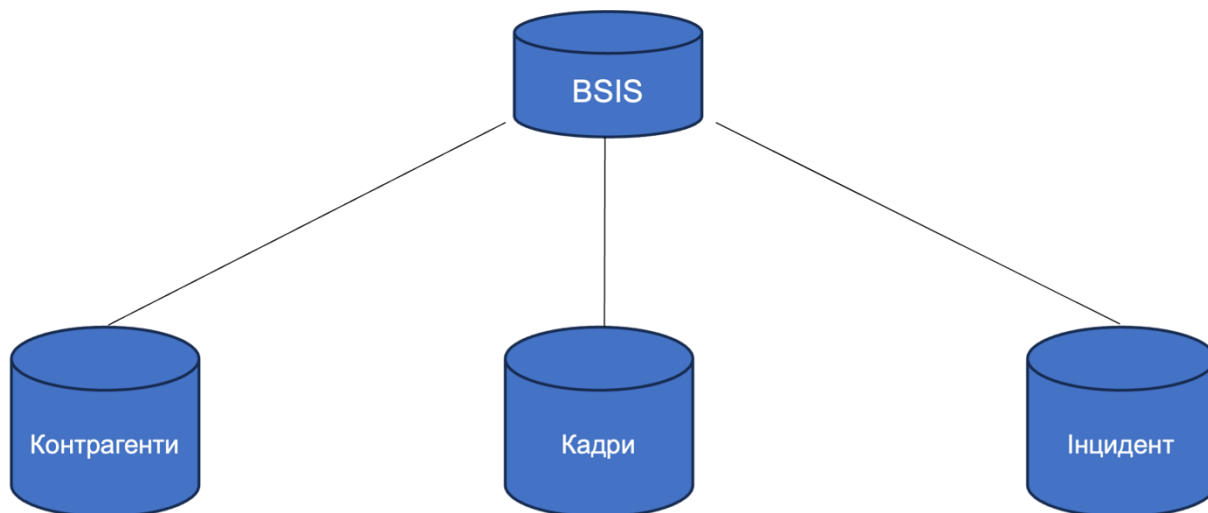

Рисунок 2.3 Структурна схема інформаційної система безпеки бізнесу

Станом на 2023 рік інформація щодо обліку орендних операцій до BSIS не надається, що ускладнює процеси перевірки цих операцій аудитором.

На підставі проведеного аналізу пропонується надати детальну характеристику процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві з метою визначення його етапів, які несуть найбільші фінансові ризики для підприємства.

Висновки до розділу 2

У розділі розглянуто основні послуги ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп», що надаються за напрямками діяльності. Наведено модель

організаційної структури ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» та структурну схему бізнес-процесів підприємства.

Ідентифікація ризиків реалізації бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства дозволила дістати висновок, що на шляху покращення операційної ефективності діяльності для подальшого впровадження удосконалень доцільно застосувати інструменти моделювання бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві з метою визначення його етапів, які несуть найбільші фінансові ризики.

Встановлено, що в процесі обліку орендних операцій на підприємстві найбільш впливовими чинниками, що підвищують ризики, є відсутність спеціалізованої системи обліку орендних операцій; відсутність стандартизації/регламентації процесів; відсутність централізованої системи зберігання та управління даними щодо орендних операцій; відсутність автоматизації процесу (автоматичної генерації рахунків на оплату, нагадування про наближення термінів платежів або автоматичного оновлення інформації про орендні угоди); відсутність автоматичної системи моніторингу строків дії орендних договорів та попередження про їх завершення.

На перспективу розробки заходів з підвищення ефективності операційної діяльності взято до уваги, що виявлення аспектів обліку орендних операцій відповідно до національних та міжнародних облікових стандартів, визначення засад формування та пошук можливостей удосконалення механізмів управління бізнес-процесом облікового забезпечення орендних операцій на ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» є важливим кроком для зниження фінансових ризиків у діяльності підприємства.

3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «БІЗНЕС СЕК'ЮРИТІ ГРУП»

3.1 Визначення напрямів підвищення операційної ефективності бізнес-процесу обліку орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юриті Груп»

У межах визначення доцільних напрямків підвищення операційної ефективності діяльності в межах бізнес-процесу обліку орендних операцій увагу зосереджено, перш за все, на процедурах внутрішнього аудиту. Мета аудиту полягає у наданні оцінки (висновку) щодо достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства та відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку вимогам законодавства України. Попередньо було встановлено, що реалізація контрольних процедур орендних операцій аудитором має місце у випадках, коли обсяг (розмір) орендних платежів є суттєвим або перевірка передбачена умовами договору.

Для аналізу орендних операцій з точки зору ефективності бізнес-процесу облікового забезпечення важливо встановити його основні характеристики та визначити роль та місце аудиту.

Регламент бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві включає опис призначення процесу, ціль його створення, власника, етапи та наведений нижче.

Призначення процесу: забезпечення системного та ефективного обліку всіх аспектів орендних операцій на підприємстві для забезпечення відповідності законодавству та оптимального використання ресурсів.

Ціль створення процесу: забезпечення прозорості та точності обліку орендних угод, своєчасне виявлення та усунення можливих ризиків та невідповідностей.

Власник процесу: заступник директора з операційної діяльності. Він відповідає за точність та своєчасність обліку орендних операцій, забезпечення дотримання вимог законодавства, інтеграцію процесу з іншими бізнес-процесами, виявлення та вирішення внутрішніх та зовнішніх аудиторських вимог.

Бізнес-процес облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві складається із зазначених нижче етапів:

- Етап 1: планування орендних операцій;
- Етап 2: укладання угод;
- Етап 3: реєстрація угод;
- Етап 4: моніторинг виконання умов угод;
- Етап 5: звітність та аналіз;
- Етап 6: завершення угод;
- Етап 7: аудит та вдосконалення.

Детальний опис бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві відповідно його основним етапам із вказанням обов'язкових елементів наведено у таблиці 3.1. Джерело: розроблено автором на основі [18, 20, 22, 25].

Таблиця 3.1 - Опис етапів бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій

Етап	Опис етапу	Ролі етапу	Вхід	Вихід
Етап 1 - планування орендних операцій	Визначення потреб у нових орендних угодах; аналіз фінансових можливостей для оренди; визначення термінів та умов оренди; пошук необхідних об'єктів (майна, активів) та потенційних контрагентів	Заступник директора з операційної діяльності	Запити від інших підрозділів щодо потреб у нових орендних угодах (оренді) Виявлення ризиків чи змін в обставинах майна	Рішення щодо планування орендних операцій, запити від/до орендарів
Етап 2 - укладання угод	Підготовка необхідної документації; перевірка правомочності контрагентів; укладання орендної угоди та визначення фінансових параметрів	Юрист	Рішення щодо планування орендних операцій, запити від/до орендарів	Укладена орендна угода із визначеними фінансовими параметрами та умовами
Етап 3 - реєстрація угод	Перевірка відповідності угод юридичним вимогам; внесення даних про укладені орендні угоди до системи обліку	Бухгалтер	Укладена орендна угода із визначеними фінансовими параметрами та умовами	Зареєстровані дані у системі обліку

Етап	Опис етапу	Ролі етапу	Вхід	Вихід
Етап 4 - моніторинг виконання умов угод	Систематичне відстеження та перевірка виконання та дотримання умов угод; аналіз та виявлення будь-яких ризиків та змін обставин	Менеджер з контролю якості	Зареєстровані дані у системі обліку; дані про умови угод, звіти від контрагентів або від керівників підрозділів, на запит яких відбуваються орендні операції	Звіт про виявлені ризики чи зміни в обставинах
Етап 5 - звітність та аналіз	Складання звітів про стан орендних операцій для внутрішніх та зовнішніх аудиторів; аналіз результатів та виявлення можливостей для оптимізації	Фахівець з планово-економічної роботи	Звіт про виявлені ризики чи зміни в обставинах	Звіти для внутрішніх та зовнішніх аудиторів
Етап 6 - завершення угод	Вчасне інформування сторін про завершення терміну угоди та її розірвання; підготовка документів для визначення долі майна після закінчення термінів оренди	Менеджер зв'язків з контрагентами	Дані про закінчені терміни угод	Підготовлені документи для визначення долі майна після закінчення оренди

Етап	Опис етапу	Ролі етапу	Вхід	Вихід
Етап 7 - аудит та вдосконалення	Проведення внутрішніх та зовнішніх аудитів орендних операцій; внесення змін до процесу відповідно до результатів аудиту для постійного вдосконалення	Внутрішній аудитор	Звіти для внутрішніх та зовнішніх аудиторів	Рекомендації з вдосконалення процесу оренди

Бізнес-процес облікового забезпечення орендних операцій є доволі складним та специфічним аспектом фінансового управління підприємства. Специфіка полягає в тому, що він вимагає врахування ряду особливостей, таких як значний обсяг первинної інформації, що виникає при укладанні та виконанні орендних угод, а також потребує постійного відстеження змін в законодавстві. Зазначені особливості можуть вплинути на достовірність звітності та впровадження ефективного фінансового контролю.

З урахуванням зазначеного вище підтверджується значимість в управлінні бізнес-процесом забезпечення орендних операцій етапу аудиту. Аудит орендних операцій визначається як критичний для забезпечення надійності та правомірності фінансової звітності. Цей процес забезпечує об'єктивний погляд на ефективність системи обліку, виявлення можливих помилок та невідповідностей до законодавчих стандартів. Аудитор визначає, чи дотримується компанія встановлених процедур та чи відповідають її фінансові звіти дійсності. Це важливий необхідний етап для забезпечення довіри інвесторів, стейкхолдерів,

контрагентів та інших зацікавлених сторін у фінансовій стійкості та чесності компанії.

На підставі отриманої інформації від ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» було побудовано модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій в умовах підприємства.

З метою наочного представлення бізнес-процесу створено його модель у вигляді контекстної діаграми, а також діаграми декомпозиції бізнес-процесу. Вони дозволяють оцінити складність процесу та відтворити зв'язки між його етапами та учасниками (ролями). Моделювання бізнес-процесу відбувалося за допомогою програмного продукту «Ramus» із використанням методології IDEF0.

На рисунку 3.1 зображено контекстну діаграму бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій.

Контекстна діаграма є першим елементом деревовидної структури моделі процесу. Вона потрібна для загального опису бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій, та його взаємодії із зовнішнім середовищем. Тому на наступному етапі було проведено функціональну декомпозицію, де кожен з етапів процесу представлено у вигляді окремих блоків.

Діаграму декомпозиції бізнес-процесу першого рівня деталізації зображено на рисунку 3.2.

На зазначеній вище діаграмі відображено бізнес-процес облікового забезпечення орендних операцій у вигляді моделі «Як є» (AS IS).

Вже на цьому рівні деталізації можна побачити, що Етап 7 (A7 – Внутрішній аудит) проводиться із найбільшою кількістю вхідної інформації. Тому наступний крок – поглиблення деталізації саме цього етапу бізнес-процесу.

На діаграмі другого рівня деталізації бізнес-процесу для етапу 7 «Внутрішній аудит», можна побачити, що цей етап складається з п'яти проміжних етапів, відповідальним за виконання яких є внутрішній аудитор. На цьому етапі проводиться: підготовка до аудиту; виконується аудит; аналізуються результати аудиту; готується аудиторський звіт та формується узагальнена інформація та висновки про хід та результати бізнес-процесу, а також формуються рекомендації аудитора.

Вигляд діаграми декомпозиції другого рівня бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій для етапу 7 «Внутрішній аудит» представлено на рисунку 3.3.

Нижче наведено ієрархію діаграм IDEF0-моделі бізнес-процесу (дерево вузлів) для спрощеного наочного представлення проведеної декомпозиції.

Ієрархія діаграм IDEF0-моделі процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства виглядає наступним чином:

A0 – Облікове забезпечення орендних операцій

A1 – Планування орендних операцій

A2 – Укладання угод

A3 – Реєстрація угод

A4 – Моніторинг виконання умов угод

A5 – Звітність та аналіз

A6 – Завершення дії угод

A7 – Внутрішній аудит

A71 – Підготовка до аудиту

A72 – Виконання аудиту

A73 – Аналіз результатів

A74 – Підготовка звіту

A75 – Узагальнення та висновки

З метою відображення основних зв'язків між учасниками бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій та іншими представниками підприємства, що задіяні в орендних операціях, створено модель бізнес процесу у нотації BPMN.

Оскільки у бізнес-процесі задіяно 7 виконавців, його модель має відповідно 7 доріжок основного пулу. Модель дозволяє оцінити кількість дій та операцій, що виконуються кожним виконавцем у зазначеному процесі, а також послідовність та варіативність дій кожного виконавця.

Результати цього моделювання відображені на рисунку 3.4.

Побудова системи критеріїв оцінювання є важливим етапом в управлінні бізнес-процесом облікового забезпечення орендних операцій. Це необхідно для об'єктивної оцінки різних етапів процесу та прийняття управлінських рішень на кожному з них, а також допомагає вчасно виявляти та вирішувати можливі проблеми, пов'язані із операційною діяльністю в орендних операціях.

Показники та критерії бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій, згідно яких власником процесу оцінюється його хід та приймаються управлінські рішення на кожному з етапів, зазначено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 — Показники та критерії бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій

Назва етапу	Показники:	Звітність:
Етап 1: Планування орендних операцій	- обсяг запитів на нові орендні угоди з підрозділів; - фінансові ресурси, виділені для оренди	- аналітичні записи про запити та обсяг фінансування; - звіт про рекомендовані обсяги та умови оренди.
Етап 2: Укладання угод	- терміни укладання орендних угод; - узгоджені фінансові параметри угод.	- журнал (таблиця) укладених орендних угод; - контракти та умови угод для юридичної перевірки.
Етап 3: Реєстрація угод	- точність та швидкість введення даних у систему; - кількість помилок при реєстрації.	- зареєстровані дані у системі обліку; - звіт про виявлені помилки та їх виправлення.

Назва етапу	Показники:	Звітність:
Етап 4: Моніторинг виконання умов угод	- регулярність подання звітів від орендарів; - виявлення виникнення ризиків або порушень умов.	- звіти про виконання умов від орендарів; - записи про виявлені ризики та заходи для їх усунення.
Етап 5: Звітність та аналіз	- стан орендних операцій; - аналіз фінансової ефективності оренди.	- зведені фінансові звіти з усіх орендних угод; - аналітичні звіти та рекомендації
Етап 6: Завершення угод	- часові рамки завершення угод; - стан майна після закінчення терміну оренди.	- звіти про завершені угоди та стан переданого майна; - записи про можливий викуп майна.
Етап 7: Аудит та вдосконалення	- результати внутрішніх аудитів; - частота виявлення та усунення недоліків.	- звіти внутрішнього аудиту з рекомендаціями; - записи про внесені зміни та їх вплив.

З метою дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища та додаткової оцінки умов, у яких відбувається бізнес процес облікового забезпечення орендних операцій проведено SWOT-аналіз у контексті необхідності впровадження проєкту удосконалення Етапу 7: Внутрішній аудит, результати якого наведено у таблиці 3.3

Таблиця 3.3 — SWOT-аналіз бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій (Етап 7: Внутрішній аудит)

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1. Кваліфікований внутрішній аудитор, знайомий із специфікою орендних операцій	1. Недостатня автоматизація аудиторських процедур
2. Систематичний підхід до підготовки та виконання аудиту	2. Висока залежність від дій та даних, підготовлених іншими учасниками бізнес-процесу
3. Відзначена історія ефективного виявлення невідповідностей та ризиків.	3. Можливість втрати об'єктивності під час проведення аудиту
4. Чітке регулювання процесу підготовки звіту та аналізу результатів.	4. Непрозорість аудиторських процедур для інших структур підприємства
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Використання сучасних технологій для автоматизації аудиторського процесу	1. Зміни в законодавстві, що можуть вплинути на аудиторські стандарти
2. Посилення взаємодії з іншими бізнес-процесами для комплексного контролю	2. Невірне інтерпретування аудиторських результатів сторонніми зацікавленими особами
3. Застосування аналітики для більш ефективного виявлення та аналізу ризиків	3. Непередбачувані обставини, такі як кризи чи пандемії, які можуть вплинути на аудит
4. Спрощення та підвищення ефективності обробки даних та результатів	4. Невідповідність підходів та результатів внутрішнього аудиту та аудиту від зовнішніх аудиторських служб

SWOT-аналіз у контексті Етапу 7 вказує на можливості для покращення ефективності внутрішнього аудиту шляхом автоматизації, застосування аналітики та поглиблення співпраці з іншими бізнес-процесами. При цьому слід звертати увагу на досягнення необхідного та достатнього рівня об'єктивності та прозорості аудиторських процедур.

3.2 Обґрунтування запропонованих заходів усунення проблем

Етап внутрішнього аудиту бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій виявляється особливо важким і витратним завданням для підприємства через його складність. Внутрішній аудитор повинен не лише перевіряти точність облікових записів, але і взаємодіяти із різними департаментами, перевіряючи відповідність процесу обліку нормативам та процедурам.

Найбільш відповідальний етап аудиту - виявлення потенційних ризиків та підготовка прозорості та доступної звітності для аудиторського аналізу.

Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів рекомендує методи перевірки внутрішніми аудиторами процесів, що використовують технології штучного інтелекту, проте не звертає увагу на можливість використання самим функціоналом внутрішнього аудиту відповідних технологій. Застосування штучного інтелекту може суттєво поліпшити ефективність внутрішнього аудиту за рахунок автоматизації аналізу даних та зменшення аудиторських ризиків.

У ручному режимі перевірок аудиторського процесу часто бракує послідовності, що призводить до значного зростання ризиків. З традиційним підходом до перевірок суб'єктивні оцінки внутрішнього аудитора суттєво впливають на багато процесів, включаючи вибір підрозділу для перевірки, визначення ризиків, властивих відповідній функції, фокусування на конкретних ризиках, прив'язка контролів до ризиків тощо [39].

З метою реалізації подібних удосконалень в умовах ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» пропонується додати етап автоматичного збору аудиторської інформації та її обробки на етапах процесу:

- A71 – Підготовка до аудиту;
- A73 – Аналіз результатів;
- A75 – Узагальнення та висновки.

Базою для удосконалення цього процесу у перспективі може стати використання сучасних технологій та штучного інтелекту. Цифровізація облікових систем за допомогою перспективних програмних рішень дозволить автоматично відстежувати та реєструвати орендні операції, зменшуючи ймовірність помилок. Використання аналітики даних та алгоритмів машинного навчання дозволить аудиторам швидше виявляти аномалії та невідповідності в облікових записах [26].

Автоматизація за допомогою технологій штучного інтелекту може значно зменшити рівень суб'єктивності в аудиторському процесі. Алгоритми штучного інтелекту здатні провести ретельний та комплексний аналіз даних і надати обґрунтовані відповіді на поставлені командою внутрішнього аудиту завдання. Роль внутрішнього аудитора в цьому випадку полягає в застосуванні власних професійних суджень для оцінювання системи внутрішнього контролю на основі отриманих результатів від алгоритмів.

Окрім зменшення суб'єктивності, автоматизація вирішує і ряд інших завдань:

- повноцінний аналіз всієї нормативної бази, а не обмежених вибіркового документів;
- автоматизація аналізу даних;
- компенсація недосвідченості молодших аудиторів;
- часткова автоматизація процесу ведення робочих документів та складання звітів тощо [39].

Діаграму декомпозиції другого рівня деталізації бізнес-процесу для етапу 7 «Внутрішній аудит» із етапами, які потребують удосконалення наведено на рисунку 3.5.

3.3 Впровадження удосконалень бізнес-процесу та практичні рекомендації

У сучасному глобальному середовищі отримання аудиторських доказів, спрямованих на підтвердження достовірності фінансової звітності підприємств, передбачає використання різноманітних аудиторських процедур. Зокрема, доволі поширене використання аналітичних методів [40].

Відповідно до МСА, аналітичні процедури (аналітичні методи) представляють собою оцінку фінансової інформації, здійснену на основі аналізу передбачуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними.

Зазначені процедури також включають в себе вивчення виявлених відхилень або зв'язків, які не відповідають іншим відомостям чи значно відрізняються від очікуваних значень [41].

Згідно зі стандартом МСА 520 «Аналітичні процедури», у випадку, коли аналітичні процедури виявляють значні відхилення або взаємозв'язки, які суперечать іншій відповідній інформації, або відрізняються від прогнозованих сум, аудитор повинен провести дослідження та отримати адекватні пояснення та відповідні підтверджуючі свідчення за допомогою запитів управлінського персоналу та інших аудиторських процедур, які будуть необхідні в таких обставинах [41].

Важливо враховувати, що під час проведення аудиту:

- не слід обмежуватися лише аналітичними процедурами для значущих залишків на рахунках;
- результати інших процедур, застосованих аудитором, можуть підтвердити або виключити питання, що виникли внаслідок застосування аналітичних процедур;

- значущість коефіцієнтів для опису взаємозв'язків може бути точно визначена для деяких показників, але не для інших;
- чим вищий рівень ризику, тим менше довіри до аналітичних процедур порівняно з детальним тестуванням [41].

Удосконалення етапу А71 – Підготовка до аудиту

1. Аналітика даних:
  - використання програм аналітики даних для автоматизації обробки великих обсягів інформації;
  - застосування аналітичних інструментів на базі штучного інтелекту для виявлення потенційних ризиків та відхилень.
2. Електронна звітність – перехід до електронної звітності для полегшення обміну даними з іншими підрозділами підприємства.
3. Оптимізація робочих процесів – автоматизація підготовки документів для аудиту через спеціалізовані платформи.

Для впровадження змін на цьому етапі необхідно залучити: заступника директора з операційної діяльності (він відповідає за впровадження програм аналітики даних для оптимізації процесів на підприємстві, а також організовує процес навчання персоналу щодо використання нових інструментів); бухгалтера (для навчання та переходу на електронну форму звітності, а також впровадження автоматизованих інструментів для підготовки документації).

Необхідні зміни для удосконалення етапу А71 – «Підготовка до аудиту» відображено на діаграмі декомпозиції (ТО ВЕ) другого рівня деталізації бізнес-процесу для етапу 7 «Внутрішній аудит» (рисунок 3.6).

Удосконалення етапу А73 – Аналіз результатів

1. Data Mining – впровадження методів Data Mining для більш точного аналізу великих обсягів даних та виявлення патернів.
2. Нейромережі – застосування алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування можливих ризиків на основі аналізу минулих даних.
3. Електронна звітність – використання електронних платформ для автоматичного порівняння фактичних результатів з попередніми періодами.

Для впровадження змін на цьому етапі необхідно залучити менеджера об'єкту з контролю якості, який відповідає за відстеження та перевірка виконання та дотримання умов угод; аналіз та виявлення будь-яких ризиків та змін обставин.

Основна задача при впровадженні змін на цьому етапі – адаптувати наявний формат звітності про виявлені ризики чи зміни в обставинах, яку він надає аудитору, для її зручної та ефективної обробки за допомогою алгоритмів нейромереж та інших аналітичних процедур, які доцільно використовувати для обробки різних типів звітності.

Необхідні зміни для удосконалення етапу А73 – «Аналіз результатів» відображено на відповідній діаграмі декомпозиції (ТО ВЕ) другого рівня деталізації бізнес-процесу для етапу 7 «Внутрішній аудит» (рисунок 3.7).

Удосконалення етапу A75 – Узагальнення та висновки

1. Автоматизація звітів – впровадження програм для автоматичної генерації звітів на основі зібраних даних.

2. Використання інтерактивних засобів для зручного та наочного представлення результатів аудиту. Прикладом такого програмного забезпечення може виступати сервіс Grafana. Він є вільною програмною системою для візуалізації даних, спрямованою на інформацію з систем моніторингу ІТ. Це веб-додаток, що працює у форматі приладових панелей із діаграмами, графіками, таблицями та системою оповіщень.

3. Електронна документація, запровадження якої допоможе пришвидшити доступ до зібраних аудитором матеріалів.

Цей етап змін виконується внутрішнім аудитором, який відповідає за впровадження автоматичної інтерпретації отриманих результатів та генерації аудиторських звітів для отримання стандартизованої форми звітності.

Необхідні зміни для удосконалення етапу A75 – «Узагальнення та висновки» відображено на відповідній діаграмі декомпозиції (ТО BE) другого рівня деталізації бізнес-процесу для етапу 7 «Внутрішній аудит» (рисунок 3.8).

Розширення команди для впровадження змін у бізнес-процесі обліку орендних операцій

На етапі впровадження змін знадобляться інші співробітники підприємства, які наразі не беруть безпосередньої участі у зазначеному бізнес процесі.

Для підключення та налаштування зовнішніх програмних продуктів та розробки внутрішнього прикладного програмного інтерфейсу (API) необхідне залучення спеціалістів ІТ-відділу підприємства. До ІТ-команди проєкту у такому випадку можуть входити: менеджер продукту, менеджер проєкту, розробники, тестувальники.

Оскільки значна кількість інформації та аналітичних даних, з якими працює аудитор є конфіденційною, на цьому етапі також необхідне залучення служби внутрішньої безпеки, а саме спеціаліста з кібербезпеки, який гарантує захист електронної звітності та аналітичних інструментів від потенційних кіберзагроз. Для цього він впроваджує відповідні заходи для захисту електронних даних, проводить перевірки та співпрацює з аналітиками для виявлення можливих точок доступу.

Для ефективного впровадження змін та забезпечення правильного використання штучного інтелекту для автоматизації та оптимізації бізнес-процесу також необхідне залучення експерту та технічного спеціалісту зі штучного інтелекту, який визначає актуальні можливості використання штучного інтелекту в обліковому процесі, розробляє та впроваджує алгоритми для аналізу даних, організація тренінгів та первинне навчання для персоналу.

3.4 Розрахунок вагомості показників оцінки результативності бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на етапі внутрішнього аудиту

На підставі переліку можливих напрямів удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на етапі внутрішнього аудиту, було розроблено комплекс критеріїв для остаточного вибору того напрямку, який доцільно та можливо реалізувати в актуальних умовах на ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп». [25].

Для визначення вагових коефіцієнтів використано метод аналізу ієрархій. Ієрархічна система показників має 3 рівні.

Інтегральний показник оцінки по сукупності критеріїв (мета): «Вибір напрямку застосування аналітичних процедур на етапі внутрішнього аудиту» для бізнес-процесу містить у собі 3 групи критеріїв:

1. «Підготовка до аудиту» (w_1):
  - Критерій $w_{1.1}$ «Аналітика даних»;
  - Критерій $w_{1.2}$ «Електронна звітність»;
  - Критерій $w_{1.3}$ «Оптимізація робочих процесів»;
2. «Аналіз результатів» (w_2):
  - Критерій $w_{2.1}$ «Data Mining»;
  - Критерій $w_{2.2}$ «Нейромережі»;
  - Критерій $w_{2.3}$ «Електронна звітність»;
3. «Узагальнення та висновки» (w_3):
  - Критерій $w_{3.1}$ «Автоматизація звітів»;
  - Критерій $w_{3.2}$ «Використання інтерактивних засобів»;
  - Критерій $w_{3.3}$ «Електронна документація».

Для наочності систему показників представлено у вигляді схеми на рисунку 3.9.

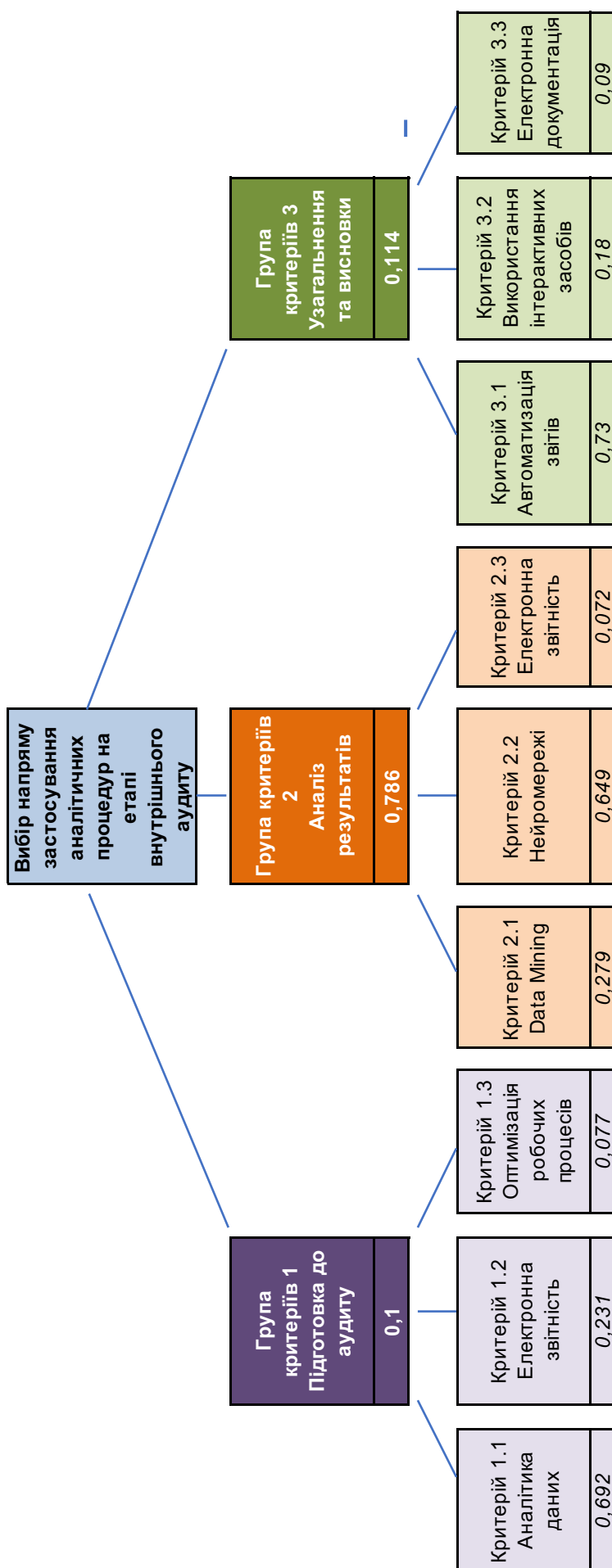

Рисунок 3.9 – Ієрархічна система показників процесу вибору напрямку застосування аналітичних процедур на етапі внутрішнього аудиту

Вихідною інформацією для розрахунку вагових коефіцієнтів є експертні парні порівняння. Для кожної пари елементів універсальної множини експерт (власник бізнес-процесу – заступник директора з операційної діяльності) оцінює перевагу одного елемента над іншими щодо досягнення мети. Парні порівняння представляються у вигляді матриці:

$$\begin{matrix} & u_1 & u_2 & \dots & u_n \\ u_1 & a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ u_2 & a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & & & \\ u_n & a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{matrix}, \quad (1)$$

де a_{ij} – рівень переваги елемента u_i над елементом u_j за шкалою Сааті:

- 1 – якщо відсутня перевага елемента u_i над елементом u_j ;
- 3 – якщо присутня деяка перевага елемента u_i над елементом u_j ;
- 5 – якщо присутня перевага елемента u_i над елементом u_j ;
- 7 – якщо присутня явну перевага елемента u_i над елементом u_j ;
- 9 – якщо присутня абсолютна перевага елемента u_i над елементом u_j ;
- 2, 4, 6, 8 – проміжні порівняльні оцінки.

Після визначення всіх елементів матриць парних порівнянь розраховуються фактичні значення пріоритетів (елементи вектору власних чисел матриці парних порівнянь), які і є ваговими коефіцієнтами.

Далі, для обґрунтування можливості використання отриманих експертних оцінок здійснюється перевірка матриці парних порівнянь на погодженість.

Індекс погодженості визначається за формулою:

$$I_p = \lambda_{max} - n + 1, \quad (2)$$

де λ_{max} – максимальне власне значення матриці парних порівнянь ($\sum(\sum a_{ij} \cdot w_i n_j = 1) n_i = 1 = \lambda_{max}$); n – кількість елементів порівнянь.

Відношення погодженості:

$$V_p = I_{pch}, \quad (3)$$

де c_h – число випадкової погодженості (для матриці другого порядку воно складає 0, для матриці четвертого – 0,9).

Величина V_p може знаходитися у межах 20 %. Якщо ці межі не дотримуються, необхідне додаткове опитування експертів для отримання більш точних оцінок або збільшення кількості експертів [25].

На рисунку 3.10 представлені парні порівняння для критеріїв групи «Підготовка до аудиту» (w1).

Група критеріїв 1						
Підготовка до аудиту						
	Критерій w1.1 Аналітика даних	Критерій w1.2 Електронна звітність	Критерій w1.3 Оптимізація робочих процесів	m	w	w
Критерій w1.1 Аналітика даних	1	3	9	3	0,69230769	0,692
Критерій w1.2 Електронна звітність	0,333333333	1	3	1	0,23076923	0,231
Критерій w1.3 Оптимізація робочих процесів	0,111111111	0,333333333	1	0,333333333	0,07692308	0,077
				4,333333333	1	1

Рисунок 3.10 – Матриця парних порівнянь для критеріїв групи «Підготовка до аудиту» (w1)

На рисунку 3.11 представлені парні порівняння для критеріїв групи «Аналіз результатів» (w2).

Група критеріїв 2 Аналіз результатів						
	Критерій 2.1 Data Mining	Критерій 2.2 Нейромережі	Критерій 2.3 Електронна звітність	m	w	w
Критерій 2.1 Data Mining	1	0,333333333	5	1,1856311	0,27895457	0,279
Критерій 2.2 Нейромережі	3	1	7	2,75892418	0,649118	0,649
Критерій 2.3 Електронна звітність	0,2	0,142857143	1	0,30571071	0,07192743	0,072
				4,25026599	1	1

Рисунок 3.11 – Матриця парних порівнянь для критеріїв групи «Аналіз результатів» (w2)

На рисунку 3.12 представлені парні порівняння для критеріїв групи «Узагальнення та висновки» (w3).

Група критеріїв 3 Узагальнення та висновки						
	Критерій 3.1 Автоматизація звітів	Критерій 3.2 Використання інтерактивних засобів	Критерій 3.3 Електронна документація	m	w	w
Критерій 3.1 Автоматизація звітів	1	4	8	3,174802104	0,72727273	0,727
Критерій 3.2 Використання інтерактивних засобів	0,25	1	2	0,793700526	0,18181818	0,182
Критерій 3.3 Електронна документація	0,125	0,5	1	0,396850263	0,09090909	0,091
				4,365352893	1	1

Рисунок 3.12 – Матриця парних порівнянь для критеріїв групи «Узагальнення та висновки» (w3)

На рисунку 3.13 представлені парні порівняння для груп критеріїв «Підготовка до аудиту», «Аналіз результатів», «Узагальнення та висновки». У цій матриці експертом порівнюються між собою не окремі критерії, а групи критеріїв для визначення їхніх вагових коефіцієнтів. Після цього відбувається перевірка оцінок на узгодженість.

Порівняння груп						
	Група критеріїв 1 Підготовка до аудиту	Група критеріїв 2 Аналіз результатів	Група критеріїв 3 Узагальнення та висновки	m	w	w
Група критеріїв 1 Підготовка до аудиту	1	0,166666667	0,666666667	0,48074986	0,09993066	0,1
Група критеріїв 2 Аналіз результатів	6	1	9	3,77976315	0,78567728	0,786
Група критеріїв 3 Узагальнення та висновки	1,5	0,111111111	1	0,55032121	0,11439205	0,114
				4,81083421	1	1

Рисунок 3.13 – Матриця парних порівнянь для критеріїв групи «Підготовка до аудиту», «Аналіз результатів», «Узагальнення та висновки»

Результати перевірки матриць на узгодженість наведені на рисунку 3.14.

Узгодженість Група критеріїв 1			
Індекс узгодженості:	3,001555556	n	3
Відношення погодженості:	0,000777778	ch	0,58
	0,13%		Оцінки узгоджені

Узгодженість Група критеріїв 2			
Індекс узгодженості:	3,065847619	n	3
Відношення погодженості:	0,03292381	ch	0,58
	5,68%		Оцінки узгоджені

Узгодженість Група критеріїв 3			
Індекс узгодженості:	3,001625	n	3
Відношення погодженості:	0,0008125	ch	0,58
	0,14%		Оцінки узгоджені

Узгодженість Порівняння груп			
Індекс узгодженості:	3,070333333	n	3
Відношення погодженості:	0,035166667	ch	0,58
	6,06%		Оцінки узгоджені

Рисунок 3.14 – Результати перевірки матриць парних порівнянь на узгодженість

За умови узгодженості експертних оцінок отримано оцінку вагомості кожного критерію з урахування вагомості групи, до якої він відноситься: перемноження елементів власного вектору таблиці оцінки критеріїв на відповідний елемент власного вектору таблиці оцінки груп критеріїв. Результатом використання методу аналізу ієрархій є отримання системи зважених критеріїв оцінки, які відображені на рисунку 3.15.

На підставі думки експерта (власника бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій – заступника директора з операційної діяльності) визначені групи критеріїв та конкретні критерії, для яких удосконалення відповідних етапів процесу внутрішнього аудиту є пріоритетним.

Використання методу аналізу ієрархій допомогло визначити, що найбільш вагома група критеріїв – Група 2 «Аналіз результатів», а найбільш пріоритетний напрям щодо покращень – використання аналітичних процедур на базі машинного навчання та штучного інтелекту.

Результатом використання методу аналізу ієрархій є отримання системи зважених критеріїв оцінки, які відображені на рисунку 3.15.

Групи	w _i	Критерії	w _i	Згортка вагомості	Згорнуті вагові коефіцієнти
Група критеріїв 1 Підготовка до аудиту	0,1	Критерій 1.1 "Аналітика даних"	0,69	0,1*0,692=	0,069
		Критерій 1.2 "Електронна звітність"	0,23	0,1*0,231=	0,023
		Критерій 1.3 "Оптимізація робочих процесів"	0,08	0,1*0,077=	0,008
Група критеріїв 2 Аналіз результатів	0,786	Критерій 2.1 "Data Mining"	0,28	0,786*0,279=	0,219
		Критерій 2.2 "Нейромережі"	0,65	0,786*0,649=	0,510
		Критерій 2.3 "Електронна звітність"	0,07	0,786*0,072=	0,057
Група критеріїв 3 Узагальнення та висновки	0,114	Критерій 3.1 "Автоматизація звітів"	0,73	0,114*0,727=	0,083
		Критерій 3.2 "Використання інтерактивних засоб"	0,18	0,114*0,182=	0,021
		Критерій 3.3 "Електронна документація"	0,09	0,114*0,091=	0,010
		Сума			1

Рисунок 3.15 – Зважені критерії етапу внутрішнього аудиту бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій

3.5 Розробка програми внутрішнього аудиту обліку орендних операцій з урахуванням удосконалень

Зважаючи на те, що ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» виступає у якості орендаря майна, було розроблено спеціальну Програму внутрішнього аудиту у бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій.

Оскільки використання методу аналізу ієрархій допомогло визначити, що найбільш пріоритетний напрям щодо покращень – використання аналітичних процедур на базі машинного навчання та штучного інтелекту на етапі «Аналіз результатів», це враховано і у програмі аудиту.

Програму внутрішнього аудиту надано у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Програма внутрішнього аудиту у бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій з урахування запропонованих удосконалень

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
1	Підготовка до аудиту			
1.1	Отримати облікову політику підприємства			
1.2	Ознайомитися та перевірити відповідність облікової політики МСФЗ 16 «Оренда»			

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
1.3	Отримати доступ до облікових реєстрів активів та орендних зобов'язань			
1.4	Перевірити обороти по рахунках з урахуванням дебету та кредиту			
1.5	Отримати дані про розрахунки, що були здійснені орендарем у реєстрах бухгалтерського обліку			
2	Проведення аудиту			
2.1	Перевірити активи з правами користування та орендні зобов'язання на відповідність попередніми періодами			

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
2.2	Перевірити аналітичні процедури з метою визначення цілей їхнього використання; методу перевірки; суттєвих відхилень; бажаного рівня довіри; очікуваних результатів тощо			
2.3	Визначити результати, для яких аналітичні процедури забезпечують суттєву впевненість			
3	<i>Аналіз результатів із використанням алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування можливих ризиків на основі аналізу отриманих даних</i>			
3.1	Порівняти активи з права користування та орендних зобов'язань з оборотно-сальдовою відомістю та фінансовою звітністю			

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
3.2	Перевірити правильність визначення первісної оцінки права користування та зобов'язань з оренди: величини первісної оцінки зобов'язання з оренди; орендних платежів на дату початку оренди; первинних прямих витрат, понесених орендарем; витрат, понесених орендарем при демонтажі та переміщенні базового активу; оцінки витрат на відновлення базового активу.			
3.3	Вибрати процентну ставку для дисконтування орендних платежів			

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
3.4	Перевірити обчислення активу у формі права користування за первісною вартістю та правильність визначення вартості активу у формі права користування.			
3.5	Перевірити активи у формі права користування, що переходять до орендаря на завершення оренди. Перевірити правильність визначення суми переходу			
4	Підготовка звіту			
4.1	Скласти аудиторський звіт			
4.2	Відобразити результати аналізу та його перевірки у звіті			

№ з/п	Завдання програми аудиту	Результат	Статус завершення, дата, підпис аудитора	Посилання на документи. Примітки
5	Узагальнення та висновки			
5.1	Скласти висновки аудитора			
5.2	Визначити рекомендації для підприємства на основі виявлених недоліків та відхилень			

Аудит фінансової звітності, включаючи орендні операції, проводиться шляхом застосування аналітичних процедур на всіх стадіях аудиту. У зв'язку із змінами у вимогах до визнання, обліку та відображення орендних операцій у фінансовій звітності орендаря, аудитор повинен перевірити відповідність суб'єктом господарювання новим вимогам МСФЗ 16 «Оренда».

Наведена вище програма аудиту орендних операцій включає в себе всі необхідні дії та завдання, які аудитор повинен виконати для забезпечення високого рівня точності та достовірності обліку орендних операцій на підприємстві. Вона може служити підказкою для аудиторів при виконанні аудиту компонента фінансової звітності, а саме орендних операцій у орендаря. На етапі 3 «Аналіз результатів» пропонується додаткове використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування можливих ризиків на основі аналізу отриманих даних.

Під час проведення аудиту орендних операцій, особлива увага має приділятися фактичній інформації, яка є джерелом для контролю та

аудиту таких операцій. Нормативно-правова база визначає законність орендних операцій, пов'язаних з їх визнанням, документальним супроводом і обліком.

Висновки до розділу 3

У розділі запропоновано шляхи удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» з урахуванням особливостей підприємства.

У бізнес-процесі облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві виділено сім етапів: планування орендних операцій; укладання угод; реєстрація угод; моніторинг виконання умов угод; звітність та аналіз; завершення угод; аудит та вдосконалення. Наведено детальний опис бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підприємстві відповідно його основним етапам із вказанням обов'язкових елементів, а також побудовано модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства.

Сформовано систему критеріїв оцінювання ефективності облікового забезпечення орендних операцій.

За результатами проведеного SWOT-аналізу у контексті Етапу 7 визначено можливості для покращення ефективності внутрішнього аудиту шляхом автоматизації, застосування аналітики та поглиблення співпраці з іншими бізнес-процесами.

Доведено, що етап внутрішнього аудиту бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій виявляється особливо важким і витратним завданням для підприємства через свою складність та неактуальність інструментів проведення, що у тому числі обумовлено низьким рівнем автоматизації та цифровізації. На найбільш

відповідальних етапах аудиту (Підготовка до аудиту, Аналіз результатів, Узагальнення та висновки) запропоновано розширити використання аналітичних методів для виявлення потенційних ризиків та підготовки прозорої та доступної звітності для аудиторського аналізу.

Використання сучасних інформаційних технологій та штучного інтелекту має стати підґрунтям для операційних покращень в межах реалізації бізнес-процесу забезпечення обліку орендних операцій.

Надано практичні рекомендації щодо реалізації запропонованих змін із зазначенням необхідних спеціалістів та співробітників підприємства, а також розподілом ролей та обов'язків між ними. Представлені 3 різних варіанти удосконалення процесу внутрішнього аудиту на підприємстві завдяки аналітичним процедурам із використанням сучасних технологій.

На підставі переліку можливих напрямів удосконалення бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на етапі внутрішнього аудиту, було розроблено комплекс критеріїв для остаточного вибору того напрямку, який доцільно та можливо реалізувати в актуальних умовах на ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп». Визначені групи критеріїв та конкретні критерії, для яких удосконалення відповідних етапів процесу внутрішнього аудиту є пріоритетним.

Використання методу аналізу ієрархій дозволило визначити, що найбільш вагома група критеріїв – Група 2 «Аналіз результатів», а найбільш пріоритетний напрям щодо покращень – використання аналітичних процедур на базі машинного навчання та штучного інтелекту.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було проведено аналіз підходів щодо сутності орендних відносин та кращих практик організації облікового забезпечення орендних операцій.

Обґрунтовано, що оренда виступає у якості дієвого інструменту економічних відносин, який дозволяє ефективно використовувати майно та забезпечує гнучкість в управлінні активами.

Систематизовано та описано принципи та сучасні практики побудови бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій підприємства. Доведено, що для ефективного проведення орендних операцій важливими та необхідними є наступні дії та процеси: визначення орендного зобов'язання; дотримання стандартів бухгалтерського обліку; аналіз прибутковості та доцільності; оцінка ризиків; управління договорами; планування зобов'язань; використання сучасних ІТ-систем та програмних продуктів; дотримання правових вимог; ефективне співробітництво із контрагентами; оцінка потреб підприємства.

Побудовано модель поточного стану бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій на підставі аналізу діяльності ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» для ідентифікації вузьких місць та визначення потенціалу оптимізації поточного стану бізнес-процесу.

Встановлено, що в процесі обліку орендних операцій на підприємстві найбільш впливовими чинниками, що підвищують ризики, є відсутність спеціалізованої системи обліку орендних операцій; відсутність стандартизації/регламентації процесів; відсутність централізованої системи зберігання та управління даними щодо орендних операцій; відсутність автоматизації процесу (автоматичної генерації рахунків на оплату, нагадування про наближення термінів

платежів або автоматичного оновлення інформації про орендні угоди); відсутність автоматичної системи моніторингу строків дії орендних договорів та попередження про їх завершення.

Сформовано систему критеріїв оцінювання ефективності облікового забезпечення орендних операцій.

Побудовано оптимальну модель бізнес-процесу облікового забезпечення орендних операцій ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп», у тому числі за результатами проведеного SWOT-аналізу у контексті Етапу 7 (аудит та вдосконалення) визначено можливості для покращення ефективності внутрішнього аудиту шляхом автоматизації, застосування аналітики та поглиблення співпраці з іншими бізнес-процесами.

Доведено, що використання сучасних інформаційних технологій та штучного інтелекту має стати підґрунтям для операційних покращень в межах реалізації бізнес-процесу забезпечення обліку орендних операцій.

Надано практичні рекомендації щодо реалізації запропонованих змін із зазначенням необхідних спеціалістів та співробітників підприємства, а також розподілом ролей та обов'язків між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 16 (МСФЗ 16) Оренда.
URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS16-ukr_AH-compressed-1.pdf
2. МСФЗ 16 Облік оренди: революційні зміни. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/services/assurance/ifrs-16.html>
3. Облік орендних операцій в сільськогосподарських підприємствах.
URL: <https://oblik.press/oblik-orendnyh-operatsij-v-silskogospodarskyh-pidpryyemstvah/>
4. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Господарський кодекс України: від 16.01.2003 № 436-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text9>
6. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: <https://zakon.help/article/konceptualna-osnova-finansovoi-zvitnosti-n?menu=216>
7. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text45>
8. Lebedyk Halina, Viktoria Riashchenk. Сутність оренди як економічної категорії. *ЕКОНОМІКА І РЕГІОН*. – Полтава: ПНТУ, 2019. – Т. (2(73)). – С. 95-101.
9. Головченко Н.В. Удосконалення методики бухгалтерського обліку орендних операцій. Сталій розвиток економіки. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2011. № 1. С. 226–230.
10. Братчук Л.М. Питання обліку орендованих об'єктів *Економіка АПК*, 2009. – №8. – С.97-100.
11. Сук Л.К. Фінансовий облік: навчальний посібник / Л.К. Сук, П.Л. Сук. – К.: Знання, 2012, 253 с.

12. О. В. Коба, С. О. Катькало, А. І. Павленко. Облік орендних операцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* - 2016. - Вип. 17. - С. 164-168.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_17_35
13. Голов С. Теорія багатоцільового бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2011. № 4. С. 3–13.
14. О. Вакун, Н. Зарудна, О. Кундеус. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ. *Галицький економічний вісник.* URL:
https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30928/2/GEB_2019v60n5_Vakun_O-Challenges_of_lease_transactions_102-111.pdf
15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 17 (МСБО 17) Оренда. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_018#Text
16. Закон України «Про лізинг». Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_104800-98#Text_4
17. Закон України «Про фінансовій лізинг» // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>
18. Ніколаєнко Н.В. Класифікація орендних операцій для цілей бухгалтерського обліку. *Вісник КНТЕУ.* 2013. № 4. С. 302–311.
19. Беляєва Л. А. Контроль орендних операцій в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Л.А. Беляєва, К.Д. Білоус // *Modern Economics,* – 2018. – № 11(2018). – С. 19-25.
20. Вакун О. Проблемні аспекти обліку орендних операцій за національними та міжнародними стандартами фінансової звітності / О. Вакун, Н. Зарудна, О. Кундеус // *Галицький економічний вісник,* 2019. – № 5 (60). – С. 102-111.

21. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
22. Плаксієнко В.Я., Верига Ю.А., Кулик В.А., Карпенко Є.А. Облік, оподаткування та аудит: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. 509 с.27
23. Моделювання та реінжиніринг бізнес-процесів: підручн. С.В. Козир, В.В. Слесарєв, С.А. Ус, Т.В. Хом'як; М-во освіти і науки України; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро: НТУ «ДП», 2022. – 163 с. 2.
24. Пістунов І.М. Моделювання бізнес процесів [Електронне видання]: навчальний посібник . Пістунов І.М. Д.: НТУ «ДП», 2021. – 130 с. – URL: http://pistunovi.inf.ua/MOD_BIZ_IIPOU.pdf
25. Бізнес-процеси та операційна ефективність: методичні рекомендації до виконання міждисциплінарної курсової роботи за освітньо-професійною програмою другого (магістерського) рівня спеціальності 051 Економіка / Уклад. Смирнова І.І., Поважний О.С., Мойсеєнко К.Є., Латишева О.В., Турлакова С.С., Жерліцин Д.М., Рекова Н.Ю., Мінц О.Ю., Чуприна Ю.В. Запоріжжя, ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», 2023. 89 с.
26. Serhii Ivakhnenkov. ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATION IN AUDITING. Том 8 № 1 (2023): *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки / Статті*. URL: <http://spne.ukma.edu.ua/article/view/289560/283110>
27. Офіційний інтернет-сайт компанії ТОВ «Бізнес Сек'юріті Груп» (дата звернення 10.10.2023). URL: <https://www.bsg-ua.com/reporting/>
28. Математична статистика : Навчальний посібник / Скрипник А.В., Галаєва Л.В., КовальТ.В., Шульга Н.Г. К.: ЦП «Компринт», 2018. 385 с.

29. Теорія ймовірностей, імовірнісні процеси та математична статистика: навчальний посібник / Скрипник А.В., Галаєва Л.В., Коваль Т.В., Шульга Н.Г.-К.: ЦП «Компринт», 2017.-320с.
30. Корпоративне управління в системі економічної безпеки: навчальний посібник. З.Б. Живко, О.Р. Сватюк, М.І. Копитко; за заг. ред. З.Б. Живко. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 456 с
31. Нікітенко О. М. Сучасні інструменти управління якістю /О. М. Нікітенко, А. Б. Єгоров, Н. В. Штефан [Електронний ресурс]. Електронне видання. Харків: ХНУРЕ, 2019. 245 с.
32. Офіційний інтернет-сайт компанії PricewaterhouseCoopers (дата звернення 28.12.2023). URL:
<https://www.pwc.com/ua/uk/services/assurance/ifrs-16.html>
33. Дерев'янюк С.І., Мурга В.В. СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ОПЕРАЦІЙ З ОРЕНДИ (ЛІЗИНГУ) МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління», 2022. Вип. 52*
34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» від 28 липня 2000 р. №181 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00> (дата звернення: 17.12.2023)
35. Братчук Л. М. Облік орендних операцій в сільськогосподарських підприємствах: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня: 08.06.04. УААН, 2005.
36. Любар О., О., Іщенко Я. П. Організація та методика обліку орендних операцій у сільськогосподарських підприємствах. URL:
<http://repository.vsau.org/getfile.php/23863.pdf> (дата звернення 18.12.2023)
37. Вебплатформа YouControl (Дані з відкритої частини Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України). URL:
https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/40490694/

38. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
39. Офіційний інтернет-сайт громадської спілки «Палата аудиторів і бухгалтерів України» (дата звернення 03.01.2024). URL: <https://www.pabu.com.ua/ua/mediacentr-3/profesiini-novyny/1177-chomu-vnutrishnomu-audytu-neobkhidna-avtomatyzatsiia-za-rakhunok-tekhnologii-shtuchnoho-intelektu>
40. Цімошинська О. АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ У ПРОЦЕСІ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА. Міжрегіональна Академія управління персоналом, Україна. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/56029985-79f4-41e3-a287-7b8cebf9ab0a/content>
41. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років / Міністерство фінансів України. . URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu.20>